

'Paardenrennen in en om Heemstede'

Hieronder drie artikelen:

W. Slob, 'De paarden-Crommelins'. HeerlijkHeden 31, 1982.

W. Slob, 'Harddraverij bij het Posthuys'. HeerlijkHeden 77, 1993.

D. Minkema, 'Draverijen in Heemstede', HeerlijkHeden 118, 2003.

DE PAARDEN-CROMMELINS

Wouter Slob

Vanaf de aanvang heeft de Heemsteedse familie van Wickevoort Crommelin grond in de - toen nog jonge - Haarlemmermeerpolder in eigendom gehad. Het langst was de Cruquiushoeve, nabij het stoomgemaal van die naam, in haar bezit. Gronden even verderop, langs de Kruisweg en de IJweg, werden al betrekkelijk vlug weer afgestoten. Vanaf Huize Berkenrode aan de Herenweg was de hofstede in de buurt van Het Oude Slot in betrekkelijk korte tijd gemakkelijk bereikbaar. De op de in de nabijheid van de uitmonding van het Spaarne gelegen lichte gronden gestichte Cruquius-boerderij zou later, tot over onze landsgrenzen, vermaard worden en wel omdat daar zeer snelle dravers gefokt werden en de eigenaar en fokker van die paarden een der grondleggers is geweest van de later zo bloeiende drafspor in ons land. Maar ook al vóór die periode werden er goede en fraaie paarden gefokt en aan dat hele hippische gebeuren hebben vooral drie heren Crommelin het hunne bijgedragen. Vandaar dat ze bij hen die de paardengeschiedenis bestuderen bekend zijn geworden als 'de paarden-Crommelins' (in de wandeling werd het eerste gedeelte van de dubbele naam gemakshalve maar weggelaten en dat zullen wij in dit verhaal dan ook maar doen).

Appie en Ampie

De eerste der genoemde drie Crommelins was de oudste zoon van Mr. Jan Pieter van Wickevoort Crommelin en Catharina van Lennep, bekend geworden als 'Appie en Ampie' door het heerlijke boekje *Honderd jaar Hartekamp*, geschreven door Jhr. F. van Lennep'. Hun oudste zoon was mr. Aarnoud Hendrik (geb. 1797; gest. 1881). Hij kocht in het zojuist drooggevalen meer (in 1855) niet minder dan 240 ha en betaalde daar f. 73.500,= voor. Zijn broer Mr. Jan Pieter Adolf (geb. 1798; gest. 1874) verwierf nog eens 180 ha, maar niet alleen voor zichzelf en telde er f. 88.300,= voor neer. Hoe de onderlinge verdeling van al die gronden precies heeft plaats gevonden is mij niet bekend, wel weet ik dat de Cruquius-boerderij gebouwd werd op een der door J. P. A. verworven gronden, omsloten door de Ringdijk, de Kruistocht, de Spieringweg en de Vijfhuizerweg. De heer van Lennep heeft omtrent de persoon van Aarnoud Hendrik een en ander uit de doeken gedaan en ook komt hij bij de lezer

over als een wat vereenzaamde en zichzelf verwaarlozende oude heer. Maar hij was toen ook al dertig jaar weduwnaar en had al jarenlang last van jicht. In zijn jonge jaren werd hij IJzeren Frits genoemd, die in Wiesbaden ging kuren, waarbij voor het eerst de paarden een meer dan gewone rol speelden. Hij reed namelijk in z'n eentje naar het kuuroord in een met vier(!) paarden bespannen rijtuig. Men weest zelfs wat dat voor een rijtuig was, n.l. een zgn. panier. Als mondvoorraad voor onderweg had hij zich voorzien van een voorraadje Deventer ellekoek! De verwaarloosde oude IJzeren Frits en de door jicht geplaagde oude heer had al een heel leven, waarin de paarden een rol speelden, achter de rug. De heer van Lennep wees in dit verband op zijn oom Adolf, die ook zo'n paardenliefhebber geweest moet zijn. Deze broer was op en top buitenman, groot liefhebber van paarden en jagen, en het waren de paarden die -volgens van Lennep- zijn dood verhaastten want op 67-jarige leeftijd reed hij met paard en rijtuig de Leidsevaart in en verdrong...

Buitenman

Ook Aarnoud Hendrik bleek in hart en nieren buitenman te zijn en in te zien dat hij als ingeland van de nieuwe polder (ingesteld 1855), dus als eigenaar van poldergrond, ook verantwoordelijkheden op zich had genomen. Weliswaar kwam wél zijn broer in het polderbestuur en niet hij, maar we komen hem wel tegen als hoogheemraad van Rijnland. Als belangstellende in de landbouw zien we hem in het bestuur van de nog altijd bestaande Hollandsche Maatschappij van Landbouw en voor wat zijn paardenliefde betreft als medeoprichter van de 'Sociëteit ter bevordering der veredeling van het paardenras in het Koninkrijk der Nederlanden' (verder afgekort als De Sociëteit). Deze vereniging was een zeer exclusieve club waarvan vrijwel alle prinsen van ons Koninklijk Huis lid waren en Koning Willem II de beschermheer (in letterlijke zin). De Sociëteit had ten doel hier- naar Engels voorbeeld - vooral wedrennen te organiseren en renpaarden (zgn. Volbloeds) te fokken. Vermoedelijk omdat ze in de eerste jaren uitsluitend opereerde in de buurt van Haarlem werd zij ook wel bekend als Kennemer Sociëteit. De eerste werkelijke wedren werd door haar in september 1844 op een door haar aangelegde renbaan vlak voor Zandvoort verreden. Hoezeer het een 'heren-aangelegenheid' was moge blijken uit het feit dat Aarnoud Hendrik zelf bij de ingang stond om de entrees te innen! Van Lennep vertelt dat hij goedaardig was en dat hij terugkerend uit Zandvoort naar Heemstede visvrouwen, die naar Haarlem moesten, mee liet rijden. Als jongen reed ik 's zondags wel met mijn vader mee om te gaan kerken in Zandvoort bij Ds. Posthumus Meyes, waarmede mijn vader bevriend was. En dan kwamen wij langs de - vooral op zondag - nog stille en vreedzame Herenweg. Vader vertelde mij dan dat er ergens op Berkenrode een paard begraven lag en dat sprak tot mijn verbeelding. Pas veel later heb ik dat graf gevonden: het graf van een bijzonder paard, 'Coco' genaamd. Het gedicht - dat al meer dan eens opnieuw op het houten bord werd aangebracht - werd gedicht door Aarnoud Hendrik, maar op een of andere

mysterieuze wijze heeft de schilder er later A.C. in plaats van A.H. onder
aangebracht.

Kleuren

Terugkomend op die eerste wedrennen in Zandvoort, weten we uit zich in het Kon. Huisarchief bevindende bescheiden dat Crommelin destijds zijn paarden liet rijden door jockey's gekleed in een blauwe buis en oranje pet (later zouden de kleuren van de Cruquius-stoeterij blauw en wit zijn, nl. die van de gemeente Haarlemmermeer). Het eerste renpaard dat in Zandvoort voor stal Crommelin uitkwam heette Pomaré. Hij liet ook paarden starten (later) in elders georganiseerde rennen, zoals die op Paleis Het Loo. Behalve rennen organiseerde de Sociëteit ook draverijen en ook daarvoor had A.H. belangstelling, evenals voor keuringen van paarden 'aan de hand' (om de beste voor de fokkerij uit te kunnen kiezen). Zo werden er in 1853 in Den Hout op de Dreef door A.H. twee halfbloeds voorgeleid, t.w. Bravo en Clico. Aan die keuring deed ook Baron Van Verschuer mee met drie paarden. Nadat de 'Koninklijke Paardenstoeterij' te Borculo was opgeheven omdat Koning Willem III zakelijker was ingesteld dan zijn vader en niet door wilde gaan met zo'n 'schip van bijleggen', kwamen de kostbare volbloed hengsten ter veiling en verwierf A.H. de bekende hengst Brillant, waarmede hij nog jaren achtereen in 'Het Weekblad van Haarlemmermeer' adverteerde. De hengst werd verzorgd en geëxploiteerd door Jan Dirken, een voormalig oppasser uit Borculo. De hengst stond der dekking op de Cruquius-boerderij. A.H. is enkele jaren voorzitter geweest van de Sociëteit geweest en heeft toen ontslag genomen omdat hij - zo lijkt het althans uit de stukken in mijn bezit - het niet geheel eens was met de gang van zaken. Hij zag namelijk in dat het alleen maar of in hoofdzaak 'na-af' van Engeland voor ons land op de duur geen resultaten zou opleveren. En hij had gelijk. Wat de verdere werkzaamheden van A.H. betreft: hij had ook veel belangstelling voor de landbouw en maakt het o.a. mogelijk dat op Mentz (eveneens een boerderij van de Crommelins, thans o.a. een depot van de St. Meer-Historie) een graanmaaimachine kon worden gedemonstreerd, terwijl jij en zijn broer J.P.A. in 1860 gewassen, vee en pluimvee naar een tentoonstelling zonden en daarmede prijzen in de wacht sleepten.

Hendrik

Van de drie paarden-Crommelins is misschien Hendrik, de oudste zoon van A.H., wel de belangrijkste, tenminste hippisch bekeken, al is dat altijd een kwestie van min of meer subjectieve waardering. Volgens van Lennep had Hendrik 'bakkebaarden en het gezicht van een Russische grootvorst'. Hij heeft de tot dan toe weinig renderende Cruquius Hoeve danig onder handen genomen. Dat was wel nodig want het land was, zoals het daar aan het water was onttrokken, weinig vruchtbaar en dus weinig waard. Hij heeft heel wat ervoor in aanmerking komende hectaren door arbeiders met de schop laten 'diepspitten', waardoor een veenlaag boven kwam, die met het zand vermengd kon worden. Vervolgens werd er stalmest in verwerkt met als gevolg dat iemand in 1909 kon rapporteren dat men er

'zware melkbeesten' vond, die met de beste in den lande konden wedijveren. Ik weet niet wanneer Hendrik de boerderij nu precies van zijn vader heeft overgenomen. A.H. stierf in 1881 en voordien was zijn oudste zoon al hoofdingeland van de polder. Als waardige zoon van 'IJzeren Frits' toonde hij een grote ijver en energie en liet zich niet zo spoedig uit het veld slaan.

Hij werd vooral ook bekend om zijn veehouderij, zijn moderne z.g. Amerikaanse (ronde) koestal, zijn kaasmakerij en niet in het minst om zijn hygiënische melkwinning waardoor de melk bij voorkeur door ziekenhuizen (tegen goede prijzen!) werd afgenomen. De Cruquius Hoeve was - wat men toen noemde - een modelboerderij geworden. Hendrik verwaarloosde de paardenfokkerij echter niet. Nu er goed vee gehouden kon worden, kon men er ook goede paarden fokken en groot brengen, vandaar de enorme en hoge stal met plaats voor 20 ruime boxen en 12 vakken, een tuigenkamer, magazijn, rijtuigremise, slaappleatsen voor oppassers, bergruimte voor foerage, enzovoort. Op het erf werden nog enkele afzonderlijke gebouwen neergezet waarin nog eens 20 paarden onderdak konden vinden.

N.B. - Het grote stalgebouw is verdwenen, de hengstenstal naast de ronde koestal is behouden gebleven en zal wel een plaatsje krijgen op de monumentenlijst. Na de genoemde hengst Brillant uit 's Konings Paardenstoeterij in Borculo kwam Hautboy, die bij Brillant-nakomelingen uitstekende afstammelingen verwekte, maar helaas ook dikwijls zijn eigen slechte humeur.

Engeland

De heer Crommelin ging elk jaar naar Engeland om daar de paardenkeuringen bij te wonen. Hij had vooral belangstelling voor sierlijke en snelle rijtuigpaarden. Men was in de 70er jaren aangeland, een periode waarin de glorie-tijd van de paardentrekkracht zijn hoogste triomfen zou vieren. Elke familie, die het zich kon veroorloven, hield er een équipage op na en een span dure, elegante koetspaarden was destijds net zo goed een statussymbool als tegenwoordig een hele dure automobiel. Bij een van zijn bezoeken kocht H. een veulen. Het behoorde tot het Hackney-ras, waarvan de producten zich onderscheiden door extra verheven gangen. Het veulentje groeide voorspoedig op en kreeg in de stoeterij een plaatsje naast Hautboy en de naam Pullaway. Het werd een der beroemdste hengsten van ons land en het beste paard ooit op de Cruquius-boerderij gebruikt (als dekhengst). Dat deze heer Crommelin een paardenkenner was heeft hij met de aankoop van Pullaway bewezen. Ieder, die enigszins met de paardenwereld op de hoogte is, weet hoe moeilijk het is een veulentje te beoordelen en als het ware te voorspellen hoe het zal uitgroeien.

Pullaway kon ook best harddraven, wat hij o.a. bewees in 1883 te Bennebroek en een jaar later in de Meer door er een kortebaandruiverij te winnen. Over deze fokkerij zijn administratieve bescheiden bewaard gebleven. Op 20 augustus 1898 stierf de hengst op 22-jarige leeftijd en dat was voor de eigenaar aanleiding om in de noordmuur van de grote

paardenstal een gedenksteen te laten aanbrengen, welke thans in de historische verzameling van de Stichting Meer-Historie wordt bewaard. Minstens even beroemd was de hengst 'Allouez', een Amerikaanse draver. Crommelin was van mening dat de toekomst van de draverfokkerij lag in het gebruik van Amerikaanse dravers, waar tegenop noch de Russische noch de Nederlandse (lees: Friese) harddravers konden. Niet iedereen was het eens daarmee, want men kende de Amerikaanse draverfokkerij niet. Ook hierin kreeg mijnheer Hendrik gelijk. Hij bleef goed op de hoogte van wat er zich in de Amerikaanse draverwereld afspeelde, gezien de bewaard gebleven correspondentie en lectuur.

Training

Hij zag het nut in van het laten uitkomen van zijn paarden in openbare wedstrijden (in dit geval: draverijen) tot welk doel hij als trainer de toen befaamde Jan Koster uit Heemstede aantrok. Die kwam met zijn paarden voor hem op de banen uit tot hij de zorg voor de training aan zijn zoon Aarnoud Hendrik toevertrouwde. Dat gebeurde in de jaren negentig. In deze jaren zegevierden de geregistreerde blauwe en witte kleuren van de Cruquius-Stoeterij keer op keer. Voor de training der paarden had de eigenaar op zijn land langs de Kruisvaart een eigen baan laten aanleggen met verhoogde bochten! (thans beplant met boom- en struikgewas en bezet met opstallen van het Epileptisch Centrum). Het toevertrouwen van de paarden aan steeds dezelfde trainer en rijder had zijn voordelen. Bovendien woonde Koster dichtbij (in het Oude Posthuis aan de Herenweg nabij de Kerklaan) te Heemstede. Crommelin kon zelf een oogje in het zeil houden. De training gebeurde - voor die tijd - op bijna wetenschappelijke verantwoorde wijze. Er is een boek bewaard gebleven waarin we op het binnen-titelblad kunnen lezen: 'Dit boek bevat eenige kantttekeningen en bijzonderheden der harddravers, door mij geëntreineerd en in harddraverijen gereden. Hunnen records of getoonde snelheid op verschillende leeftijden, en een korte opgaaf van hunnen gewonnen prijzen'.

Begonnen dit boek te houden in 1898 A.H. van Wickevoort Crommelin, Klein Berkenrode, 7 Januari 1898

De derde

En zo zijn we dan ongemerkt bij de derde en laatste der paarden-Crommelins aangekomen: Aarnoud Hendrik (geb. 1864; gest. 1912). Reeds tijdens het leven van zijn vader had hij blijkbaar het bedrijf al in handen genomen. Vader Hendrik zou nog tot 1901 de successen van zijn paarden in handen van zijn zoon mogen beleven, maar hij stierf een 'hippische dood' toen hij op de 20ste juni van dat jaar na een val met een dogcart de dood vond. Na zijn dood verhuisde - zoals gebruikelijk - zijn zoon A.H. van Klein Berkenrode naar Berkenrode (1903). Vader Hendrik had 40 jaar lang de Haarlemmermeerpolder als heemraad gediend en kort voor zijn dood was hij daarvoor nog gehuldigd. Elk jaar wordt hij nog door het talrijke drafsportpubliek herdacht wanneer, ter herinnering aan zijn vele verdiensten in het kader der klassieke draverijen, de zgn. H. v.

Wickevoort-Crommelin Memoriaal wordt verreden. In 1901 was het woord helemaal alleen aan de naamgenoot en kleinzoon van de eerste paarden-Crommelin. Ook A.H. kwam veel in Engeland, toen het nog hét paardenland bij uitstek was en A.H. was een paardenkenner bij uitstek. Volgens een oude koetsier van hem, die in Hoofddorp woonde, herkende hij paarden, die hij in tien jaar niet gezien had! Ook alweer een 'geboren' paardenman. Maar hij was ook een mens met een heftig reactievermogen. Toen de paarden van stal-Crommelin 9 jaar aan één stuk aan de top der winnende stallen hadden gestaan, maakte Crommelin bekend, dat hij al zijn paarden ging verkopen en nooit meer een paard onder zijn naam en zijn kleuren op een Nederlandse renbaan zou laten lopen. Wat was er gebeurd?

Op zondag 21 juli 1901 had er een draverij op de baan van Woestduin (restanten zijn nog te zien en de stallen eveneens) plaatsgevonden, waarbij zich blijkbaar onregelmatigheden hadden voorgedaan. Wat het precies is geweest heb ik nergens kunnen achterhalen, maar in elk geval was Crommelin zo boos dat hij het niet bij een dreigement liet en op 14 augustus een 'verzameling edele wedstrijdpaarden als nimmer te voren in ons land had plaats gevonden verkocht'. Bij elkaar 17 stuks en drie zware werkpaarden, vijf sulkey's en twee rijtuigen. De heer van de Cruquius Hoeve had alles uitstekend geregeld en het was een mooie zomerse dag. Het was zelfs erg warm. De koestal had men ingericht voor het gebruiken van verfrissingen. Notaris en helpers zaten op een boerenwagen en er was veel publiek, maar toch werd er eigenlijk voor dit uitstekende materiaal te weinig betaald (gemiddeld f. 2800,- per stuk, voor die tijd niet slecht maar toch eigenlijk onvoldoende). Vandaar dat de eigenaar de hengst Heliograaf en enkele andere paarden - naar men zei de beste! - ophield. Hij had wel gezegd niet meer op de banen te zullen verschijnen, maar.... hij was wel van plan voor die banen te blijven fokken! Hij zou laten zien wat hij kon en hij bewees dat ook.

Het Boek

Het hierboven al vermelde boek geeft ons duidelijk te zien wat er in de jaren 1898 en 1899 gedaan werd. Ook komen er nog enkele feiten in voor welke plaats vonden in 1900, maar dan is het afgelopen, vermoedelijk omdat hij in dat jaar besloot met trainen en uitkomen te stoppen. Dan wordt de bedrijfsvoering - wat de paardenzaak betreft - anders. Hij was van plan de dieren tot hun 3e levensjaar aan te houden en ze dan te verkopen. De eerste vijf jaar zal hij de overtollige producten wel 'uit de hand' verkocht hebben, want de eerste openbare verkoping vond pas plaats op 7 februari 1906 en dat zou dan de eerste zijn van een reeks jaarlijks te houden veilingen. Het openbaar veilen van paarden was men hier niet gewend en nog minder de wijze waarop de eigenaar zijn te koop aangeboden dieren aanpreeft. Uit de verslagen, welke daarover bewaard zijn gebleven, komt A.H. ons als een 'type' over. Als het monsteren (aan de hand laten draven) niet het gewenste resultaat had, nam hij het paard van de monsterknecht over en liet het met de nodige luidkeels geroepen aanmoediging langs de kooplustigen over de baan kleppen. We weten

dat van een andere Heemstedenaar: de gepensioneerde kapiteinpaardenarts C.W. v.d. Wal, die toen aan het Raadhuisplein woonde en ook al in de Haarlemmermeer een rol heeft gespeeld (o.a. door de nog bestaande paardensportvereniging Vooruit op te richten). V.d. Wal herinnerde in zijn verslag ook weer aan hetgeen er de oorzaak van was dat Crommelin niet meer op de banen verscheen en nam het voor hem op (al komen we ook den weer niet te weten wát er eigenlijk precies is gebeurd). Een andere bekende paardenman uit die tijd, H.T. Bultman, meende dat 'het overdreven aanprijzen' door de eigenaar de kooplust niet had verhoogd, de prijzen eerder had gedrukt. Hij vond overigens wel dat de geestige opmerkingen van A.H. de aanwezigen aan het lachen hadden gemaakt (Bultman heeft zijn laatste levensdagen als invalide in Heemstede gesleten).

Het einde

In het gemeentearchief van Heemstede bevinden zich veilingcatalogi (in de blauwwitte kleuren) waarin niet alleen paarden maar ook rijtuigen, paardendekens en landbouwwerktuigen geadverteerd werden. A.H. was namelijk een man met een handelsgeest en vertegenwoordigde (b.v.) landbouwwerktuigenfabrieken en fabrikanten van stalinventarissen. In totaal hield hij zes veilingen, waarvan twee in één jaar. De laatste werd gehouden op 24 juni 1910 en in de catalogus daarvan vermeldde A.H. dat op de Cruquius-boerderij geboren en dus door hem gefokte dravers in totaal ruim f. 81.000 aan prijzen hadden gewonnen. 'Verdere reclame overbodig' zette hij eronder! A.H. was tot ver buiten onze landsgrenzen bekend. Bewaard is gebleven een legitimatiebewijs van hem als keurmeester van de Intern. Horse Show in het Olympia-Hall te Londen (1908). Toen in 1911 met één stem meerderheid het wedden per totalisator verboden werd kreeg onze snelheidssport de doodsteek. A.H. zag dat aankomen en verkocht in één koop al zijn paarden! Volgens van Lennep vatte hij op reis naar Denemarken (om zijn paarden daar te verkopen) kou, kreeg longontsteking en overleed thuis op Berkenrode op 46-jarige leeftijd. Hiermee besluit ik het bloemrijke verhaal van de drie paarden-Crommelins. Wat ik schreef is maar een uittreksel uit wat mij bekend is.

Duidelijk zal wel geworden zijn dat het leven van drie geslachten van Wickevoort Crommelin innig met de Haarlemmermeer verweven is.

HARDDRAVERIJ BIJ HET POSTHUYS

Wouter Slob

Het Posthuys aan de Herenweg is iedere Heemstedenaar bekend mag ik aannemen. In een gidsje voor Heemstede e.o. uit 1907 staat het Oude Posthuis als volgt beschreven: '...welke uitspanning vooral des zomers druk wordt bezocht. Vanuit de veranda heeft men een ruim gezicht op de tegenoverliggende weilanden en duinen...' Hier woonde omstreeks de

eeuwwisseling een zekere Jan Koster, die vooral bekendheid genoot als pikeur - rijder en trainer - van harddravers. Hij was los-vast in dienst bij de heren Van Wickevoort Crommelin van Berkenrode, die in de Haarlemmermeer vlak bij het stoomgemaal De Cruquius een landbouwbedrijf beheerden. Daar fokten zij snelle dravers en onderhielden er een modern melkveebedrijf met hygiënische melkwinning. Op dat bedrijf in de Meer hadden zij een eigen eenvoudige oefenbaan voor hun draven aangelegd en later aan de overkant van de Kruisweg vlak bij de brug van Heemstede (langs het Oude Slot) lieten zij een betere baan aanleggen, die geschikt was om er een officiële draverijen en wedrennen op te laten lopen. In 1888 was het echter nog niet zover, want toen was er van z.g. langebaan-draverijen nog zelden sprake. Men leefde nog in de tijd van onze oudvaderlandse kortebaankoersen over ca 300 m en te verrijden in series. Telkens kwamen twee paarden tegen elkaar uit en de verliezer viel af. De winnaars kwamen tegen elkaar uit en zo'n draverij kon uren duren, hetgeen dan ook meestal de bedoeling was van de kastelein, die zo'n draverij uitschreef en er prijzen voor uitloofde. Op 16 oktober 1888 werd 'onder begunstiging van het prachtigste najaarsweer', tot besluit van het draf seizoen 1888 te Heemstede aan 'aangespannen harddraverij' gehouden. Dat wilde zeggen dat de paarden niet 'onder de man' maar aangespannen voor een tweewielig rijtuig tegen elkaar moesten kampen. Het verslag, waaraan ik een en ander ontleen, stond in 'De Nederlandsche Sport' van 20 oktober 1888, een der eerste sporttijdschriften van ons land, dat - behalve aan paardensport - ook aandacht besteedde aan vooral visserij en jacht, wielrijden en zeilen, zwemmen

envinkerij (ik meen dat deze 'sport' o.a. op Huize Het Manpad werd bedreven en beschreven door Van Lennep?). Op zichzelf is een harddraverij niets bijzonders, ook niet in die tijd in Heemstede maar voor ons twintigste-eeuwers is het toch wel interessant te vernemen dat die urenlange wedstrijd gehouden werd op de langs het Posthuys lopende straatweg. Het verslag laat dienaangaande niets aan duidelijkheid te wensen over: 'De baan was gelegen op den straatweg van Haarlem naar Leiden, van af het oude Posthuys tot aan den ingang van Oud-Berkenrode van den heer H. v. Wickevoort Crommelin. De straatweg had men het zand bestrooid en door graszoden in tweeën gescheiden, verder was het talud aan de eene zijde nog wat afgestoken, hetgeen echter niet naliet dat de baan toch nog vrij smal was. De stekken, door wagens aangeduid, gaven een goed gezicht op de baan, op wier midden een muziekkorps het zijne bijbracht om het feest op te luisteren. De baan was rechts en links geheel vrij voor het publiek, er werd geen entree geheven. Toen het publiek langzamerhand opkwam en de zon haar stralen liet gaan over de prachtige kleurschakeeringen der eeuwenoude boomen en talrijke équipages en rijtuigen zich langs de baan bewogen, nu en dan afgewisseld door keurige amazones en ruiters, kreeg men een indrukwekkende natuurtafereel te zien, dat zeer zeker een ieder lang in herinnering zal blijven..' Hoewel ik geen onbekende ben op het gebied van de historie van de paardensport is het mij toch niet gelukt me een juiste voorstelling te

maken van de wijze waarop die baan was ingericht en waarop de ritten - twee tegen elkaar telkens - plaats vonden, temeer niet omdat 'om tijd te besparen, vooral ook omdat de straatweg voor het publiek verkeer vrij moest blijven, werd er aan weerszijden van de baan begonnen' ??? De sportdag is een groot succes geworden door 'de groote opkomst van de schoonste dravers als door die van een talrijk publiek'. Er deden twintig paarden mee waaronder maar twee uit Heemstede t.w. De Kol van Jan Koster en N.N. van H. v. W. Crommelin. Koster reed zowel zijn eigen paard als dat van de Heer Crommelin. Onder de vorige deelnemers waren er uit Hoorn, Wateringen, Leiden, Rotterdam, Alkmaar en meer veraf gelegen plaatsen, vermoedelijk een gevolg van de drie voor die tijd hoge geldbedragen t.w f. 175,-, f. 75,- en f 25,-. Voor de kans van een van deze bedragen te winnen was het de moeite waard een dagje op reis te gaan. Het geld was door enige inwoners van Heemstede bijeengebracht. 'Ernstig en zwaar was de strijd, prachtige ritten kreeg men te zien van paarden van eiken leeftijd..' Belangrijk was natuurlijk ook de aanwezigheid van het 'Oude Posthuys gelegen nabij de eerste tol tussen Haarlem en Leiden en de daarbij behorende stallen'. Dat het 'publieke verkeer' voortgang moest hebben blijkt wel toen de laatste beslissende tweekamp verreden moest worden tussen Emma en Jonker om de tweede en derde prijs. Er kwam toen 'een druk verkeer' in de baan, waardoor de ritten veel oponthoud hadden en het begon reeds te schemeren...'

Nadat deze rit tenslotte de beslissing had gebracht toog men naar het Oude Posthuys alwaar 'in vloeiende bewoordingen' namens de Commissie de prijzen uitgereikt werden en 'men nog lang en gezellig bijeen bleef' hetgeen de heer Koster, die weliswaar niets had gewonnen toch wel aangenaam zal zijn geweest..... Nadat in 1911 een wet aangenomen werd waarbij het wedden op rennen en draverijen verboden werd, verkocht de heer H.A. van Wickevoort Crommelin in Denemarken al zijn dravers en vertrok Jan Koster ook naar dat land waar hij zich als pikeur vestigde en in februari 1919 op ongeveer 80-jarige leeftijd overleed.

DRAVERIJEN IN HEEMSTEDE

Durk Minkema

In dit blad is al enkele keren aandacht besteed aan de drafspor in Heemstede, welke eind 19-de en begin 20-ste eeuw fervente beoefenaars had in de familie Van Wickevoort Crommelin, wonende op het buiten Berkenrode, en in de vermaarde dravertrainer Jan Koster, die in het logement het Oude Posthuis woonde. Jan Koster was oorspronkelijk uit de Beemster afkomstig en vestigde zich in 1886 in de Haarlemmermeer om de dravers van Hendrik van Wickevoort Crommelin op de Cruquius-boerderij te trainen. Hendriks zoon Aarnoud leerde toen het vak van trainer-rijder bij Koster. In het najaar van 1887 nam Koster zijn intrek in

het Oude Posthuis in Heemstede. Veel dravertrainers uit die tijd combineerden het trainersvak met dat van kastelein.

Gedurende de jaren 1890 tot en met 1892 verbond Koster zich aan de Noorderstal van Jhr. De Marees van Swinderen in Paterswolde, maar begin 1893 keerde hij op zijn oude stek in Heemstede terug. Intussen bracht Aarnoud van Wickevoort Crommelin de dravers van zijn vader met veel succes in wedstrijden uit. Jan Koster huurde in het voorjaar van 1894 een hoog en droog gelegen stuk weiland van Cornelis van den Berg in de nabijheid van het Oude Slot, waar hij een trainingsbaan liet aanleggen. De baan was 615 meter lang, enigszins elliptisch van vorm met mooie rechte einden en bochten, die vrij gemakkelijk te nemen waren.

Al spoedig werd in Heemstede de Harddraverij-Vereeniging 't Oude Slot opgericht onder voorzitterschap van de heer A. Wijnands. Op zondag 21 oktober 1894 organiseerde deze vereniging voor de eerste maal langebaan-draverijen op de baan van Koster. De locatie was volgens de Oprechte Haarlemsche Courant van 20 oktober 1894 als volgt te vinden: 'Wanneer men, van Haarlem komende, de trambaan volgt tot daar waar de lijn een groote bocht maakt om langs 'Het Wapen van Heemstede' en de Hervormde kerk verder te gaan, heeft men in den linkschen hoek een sintelweg (dus niet de weg tusschen Logement en kerk), dien men slechts hoeft te volgen om binnen 3 minuten het terrein, een weiland, te bereiken.' Deze sintelweg was de Hoflaan, die toen vanaf het Dorps- of Kerkplein (later Wilhelminaplein) liep tot aan het Oude Slot en de baan lag tussen deze Hoflaan en de Molenwerfslaan. Het eerste gedeelte van de Hoflaan zou later vervallen, de loop van het laatste gedeelte komt nu ongeveer overeen met de Slotlaan. Het logement Het Wapen van Heemstede werd later het Japans-Chinese restaurant Pandahof.

Op de eerste meeting was de entree f 1, -, de paddock kon men voor f 2,50 betreden. De draverijen vonden plaats bij hevige storm en regen en er was geen behoorlijke tribune. De toen nog jeugdige pikeur Piet Doeleman, in dienst van de bekende trainer Willem Ockhorst uit Rotterdam, won twee van de drie draverijen. Daarnaast was er nog een draverij voor hitten, ook al door Doeleman gewonnen, en een wedren onder het zadel voor hitten. Een jaar later, op woensdag 20 oktober 1895, vonden op dezelfde baan wederom draverijen, alsmede een wedren voor hitten, plaats. Op het terrein waren tevens een totalisator en 7 bookmakers aanwezig. Doeleman won nu 3 van de 4 draverijen. De wedren voor hitten werd gewonnen door de toen 16-jarige Jan J. van den Berg, de latere directeur van het Olympisch Stadion in Amsterdam. De drafbaan was gelegen in dat deel van Heemstede, waar in de twintiger jaren van de 20-ste eeuw de Indische Buurt verrees. Naar alle waarschijnlijkheid lag de baan ter hoogte van de huidige Bali-, Borneo- en Sumatrastraat. De baan aan de Hoflaan had het bezwaar dat hij vrij klein was en al in 1896 werd door de Harddraverij-Vereeniging 't Oude Slot een nieuwe, grotere, baan in gebruik genomen, dichtbij de vorige. Deze baan werd aangelegd op een van Jhr. J.B. van Merlen gepacht weiland aan de Meerweg naast het cricketveld en tegenover de inrichting voor

epilepsielijders Meer en Bosch. Langs deze grasbaan van 965 meter lengte was een overdekte tribune opgericht. De eerste meeting op deze nieuwe baan vond plaats op woensdag 6 mei 1896. De tribune was die dag met vlaggenhoek feestelijk versierd en een muziekkorps liet van tijd tot tijd vrolijke muziekstukjes horen. Er waren drie draverijen voor harddravers, één voor hitten, een wedren voor hitten en een kortebaandruverij over 300 meter. Op het terrein was een half dozijn bookmakers en een totalisator aanwezig. Een tweede meeting datzelfde jaar werd gehouden op woensdag 14 oktober. Het gemeentebestuur van Heemstede had het houden van draverijen op zondag verboden. Het uitwijken naar een doordeweekse dag was funest voor de publieke belangstelling, maar toch is 't Oude Slot nog twee jaar doorgedaan met vier meetings in 1897 en drie meetings in 1898. Daarna zou Heemstede vele jaren van angebaandruverijen verstoken blijven. In 1900 probeerde de vereniging weer op zondag te koersen, maar B & W besliste afwijzend. Wel werd op 22 augustus 1903 op de baan een draverij voor pony's en een tally-ho gehouden, maar deze vonden niet plaats onder de officiële reglementen van de Nederlandsche Harddraverij- en Ren-Vereeniging (NHRV), het orgaan dat alle draverijen en rennen in Nederland coördineerde. De hiervoor genoemde trainer Jan Koster pachtte in februari 1904 de baan aan de Meerweg als trainingsbaan. Ook andere bekende dravertrainers hebben in Heemstede gewoond, zoals Bas ten Hagen (van 1898 tot 1905) en Paul Schönrock (van 1904 tot 1911) en ook zij zullen ongetwijfeld op deze baan getraind hebben.

In 1911 werd door het parlement de zogenaamde Zedelijkheidswet aangenomen, waarbij o.m. totalisator en bookmakers verboden werden. Dit betekende vrijwel de doodsteek voor de draf- en rensport in Nederland, die van de inkomsten uit de weddenschappen op paarden sterk afhankelijk was. Van Wickevoort Crommelin liquideerde in 1912 zijn beroemde draverstoeterij en de trainer Jan Koster verhuisde datzelfde jaar naar Denemarken, waar hij een entrainement aan de baan Charlottenlund bij Kopenhagen begon. Jan Koster's zoon Nico Jan (meestal aangeduid met Jan Koster Jr), in 1887 in de Haarlemmermeer geboren, zou uitgroeien tot de beste trainer-rijder van Denemarken. Maar liefst 24 maal stond hij aan het hoofd van de dravertrainers en 23 maal was hij rijderskampioen. Tien maal zegevierde hij in de Deense draversderby. Nu nog wordt zijn naam in Denemarken in ere gehouden met een grote jaarlijkse draverij, het N.J. Koster Memoriaal.

Na de eerste wereldoorlog herstelde het drafwezen in Nederland zich weer enigermate, al bleven totalisator en bookmakers verboden. En in 1920 werd de baan van het Oude Slot weer in gebruik genomen en wel door Vereniging van Harddravers-Eigenaren in Nederland. Zij organiseerde er dat jaar vijf meetings, de eerste op Tweede Paasdag 5 april 1920. En daarna nam de Vereeniging 't Oude Slot de organisatie weer over met een zogenaamde 800 meter-druverij op 18 november 1920. Een soortgelijke op 5 december 1920 uitgeschreven meeting moest worden geannuleerd,

omdat de voetbalvereniging Hercules een deel van de benodigde baan niet wenste af te staan. Weer bleef het enkele jaren stil, tot in 1925 de nu geheten Sportvereniging Oude Slot, onder de stuwende leiding van haar secretaris J.C. Bennink, de draad weer oppakte. Er was een nieuwe, niet overdekte, tribune neergezet en de bochten van de baan waren opgehoogd, zodat de paarden deze gemakkelijker konden nemen. De eerste meeting dat jaar werd gehouden op zondag 22 maart. Daarna volgden dat jaar nog zeven koersdagen, waarbij tot diep in de herfst werd doorgegaan. De onverwoestbare zandbodem van de baan was hiervoor zeer geschikt, voor het publiek was het dan vaak onaangenaam guur. Maar dat kon zich warmen aan een voor de restauratietent geplaatste vuurpot. Op verzoek van het Comité voor Vreemdelingenverkeer te Haarlem werd de Sportvereniging Oude Slot ook belast met de organisatie van een kortebaandraverij over 300 meter op de Dreef in Haarlem op 28 augustus 1925 in verband met een bezoek van koningin Wilhelmina. Ook in de jaren 1926 tot en met 1929 werden er door de Sportvereniging Oude Slot drafmeetings georganiseerd, resp. 8, 9, 5 en 2 maal. Vanaf 1926 waren de buffetten op de baan gepacht door de firma Kuypers van het bekende, door drafliefhebbers veel bezochte, café Kuypers uit Haarlem, recht tegenover het station. En in 1927 was achter de tribune een met zeildoek overdekte schuilplaats voor de paarden neergezet. In die jaren trainde ook de aan de Achterweg in Heemstede wonende dravertrainer Lutje Ensing op de baan. Definitief de laatste drafmeeting op de Heemstedse baan vond plaats op 30 juni 1929. Deze meeting trok weinig paarden en weinig publiek. Het matige programma en de entreprijs van f 4,- schrok menigeen af. Het was het einde van de voortdurend in financiële zorgen verkerende Sportvereniging Oude Slot. Omstreeks 1932 werd de Meer en Boschlaan door het terrein van de voormalige drafbaan aangelegd.